

Lars Saabye Christensen/Ničije
Izabrane novele

Nakladnik
Fidipid Zagreb

Biblioteka prijevodne književnosti
Knjiga 3.

Za nakladnika
Slobodan Delalić

Urednici
Diana Burazer
Tonko Maroević

Lektorica
Suzana Jukić

Design omota
Elvis Duspara

Layout i grafička priprema
Fidipid Zagreb

Tisak
Sklad boja Zagreb

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica – Zagreb

UDK 821.113.5-32=163.42

CHRISTENSEN, Lars Saabye

Ničije : izabrane novele / Lars Saabye
Christensen ; izabrao i s norveškog preveo
Munib Delalić. - Zagreb : Fidipid, 2005. -
(Biblioteka prijevodne književnosti ; knj.
3)

ISBN 953-99842-3-X

450909085

©Za hrvatsko izdanje Fidipid 2005

Printed in Croatia 2005

LARS SAABYE CHRISTENSEN

N I Č I J E

Izabrane novele

Izabrao i s norveškog
preveo Munib Delalić

Naslov izvornika

Ingens © J.W. Cappelens Forlag a.s. 1992

Den misunnelige frisøren © J.W. Cappelens Forlag a.s. 1997

Noen som elsker hverandre © J.W. Cappelens Forlag a.s. 1999

Oscar Wildes heis © J.W. Cappelens Forlag a.s. 2004

K A Z A L O

Jednom mora biti prvi put	7
Skela	16
Bijeli štap	39
Ispljuvak	47
Klanje	53
Ničije	72
Ljubomorni brijač	90
Skok s mjesta	111
117 cipela	143
Neki koji su se voljeli	177
Lažljivac	190
Svjetlo s vanjske strane	209
Vrijeme	220
Strange Fruit	228
Radio	234
Svinja	249
Gost	263
Pretty Things	267
Počivalište	291
Pomoćnik	303
Dizalo Oscara Wildea	332
Sijač	354
Lars Saabye, made in Oslo (Munib Delalić)	357

JEDNOM MORA BITI PRVI PUT

Bilo je to u Jonnyjevom podrumu gdje smo ga našli: balon vina. Stajao je u dnu smočnice, ispod polica s norveškim čašama, voskom za skije, kutija s bojom, mišolovki i konzervi. Gumeno crijevo je izlazilo iz ispusta. Iz toga se moglo piti. To smo i učinili. Bila je subota. Svijet se zaustavio. Sjedili smo leđima naslonjeni na zid.

– Ja se nikad ne napijem – izjavio je Jonny.

– Kako znaš? – upitao sam.

– Tako, znam.

– Pa dobro.

Jonny mi je dao crijevo i ja sam potegao. Nije bilo nekog posebnog okusa, naprotiv, a nije bilo ni zabavno, bila je to krvava zbilja.

– Ništa ne osjećam – kazao sam.

– To i ja kažem.

Opet sam dao crijevo Jonnyju. Potegao je, faca mu se posve pokunjila i oči nekako izbuljile, bio je taman nalik na iznurenu ribu plosnaticu.

– Koliko si vidio pijanih ljudi? – upitao je Jonny pokušavajući doći do zraka.

Morao sam razmisliti.

– Dvoje – rekao sam.

– Koga?

– Dirigenta školskog orkestra i raznosaća novina.

Jonny je još jednom potegao, zakolutao očima i gurnuo crijevo meni.

– Ništa ne osjećam – primijetio je.

Zabacio sam glavu unazad i istisnuo veliki gutljaj, štucnuo osamnaest puta i smirio se.

– Koliko si ih ti vidio? – upitao sam.

– Vidio koga?

– Pijanih ljudi.

Jonny se temeljito zamislio, brojao je na prste, došao do pet i oduzeo dva.

– Troje – kazao je napokon. – Dirigenta školskog orkestra, raznosaća novina i starog.

– Svog starog?

– Lani na Badnjak. Bio je Djed Mraz za cijelu zgradu. Došao je kući tek drugi dan Božića.

– Isuse! I tad je bio pijan?

– Pod gasom, u svakom slučaju.

Jonny je potegao iz crijeva. Ja sam potegao iz crijeva. Stvorili su se strašni mjehurići u balonu. Nije izgledalo kao da se u njemu nešto posebno smanjilo.

– Puka prijevara – reče Jonny.

– Sigurno sok od ribizla – kazao sam. – I dovoljno kisel.

Jonny je odjednom počeo pjevati. Htio bih plavi balon imat ja, pjevao je. I ja sam malo zapjevao, tek toliko da bih mu pravio društvo. A onda smo opet ušutjeli. O nečemu smo žestoko razmišljali.

– Jesi li kad vidio pijane žene? – upitao je Jonny.

– Zapravo, ne.

– Zapravo? Jesi li ili nisi vidio pijane žene?

– Majka je popila flašu piva kad je stari preklani dobio na lutriji.

– I je li bila pijana?

– Ne vjerujem. Hodala je ravno. I nije zaplitala jezikom.

– Žene se ne napiju – zaključio je Jonny.

– Imaš pravo – složih se s njim.

– Samo promisli – nastavio je Jonny. – Nema pijanih žena.

– Ni mi se nećemo napiti – rekao sam.

Jonny je šutio kao zaliven najmanje deset minuta. A onda je potegao žestoki gutljaj i fiksirao me, ali me je promašio za otprilike pola metra.

- To nije isto – reče on.
- Da, Isuse – rekao sam.
- Jer mora ti sve biti skroz jasno.
- Da, jesi lud. A ni Isus nije bio osobito pijan.

Jonny se malo razvedri.

- Istina je – kazao je. – Što je ono Isus učinio?
- Učinio? Isus? On je učinio jako puno.
- On je pravio vino od vode – dodao je Jonny.
- Ovdje bi Isus trebao biti – rekao sam.

Jonny se podigao, zateturio malo ulijevo, preturio po policama, prevrnuo nekoliko norveških čaša i sišao s voskom za skije blå swix. Njime je namazao potplate svojih mokasinki. Onda je došao red na mene. Nanio sam dovoljno debeli sloj na sandale. Potom smo otišli do smočnice i opet sjeli.

- Jesi li vidio Anine sise? – upitao je Jonny.
- Anine sise? Jesi li ti?
- Aha.

Jonny je zabio crijevo u njušku i opet postao cijela plosnatica, faca mu je bila samo jedna ogromna zjenica s ušima na njoj i kosom na vrhu. Gurnuo je crijevo meni i kiselo je vino teklo sljedećih petnaest minuta.

- Jesu li velike? – upitao sam polagano.
- Dovoljno.
- Dovoljno?
- Da – kazao je Jonny. – Dovoljno.

Čekao sam. Čekao sam na nastavak. No nije ga bilo. Nisam više mogao izdržati.

- Ali kako si ih vidio, Jonny?
- Vidio što?
- Pa Anine sise!
- U učionici.
- Učionici? Nije istina.

Jonny se okrenuo meni. Jedno mu se uho skroz sljubilo s glavom, dok je drugo stajalo pravo, nisam to prije primijetio.

– Lažem li? – pitao je Jonny.

– Ma ne, Jonny. Naravno, ne. Ali u učionici?

– Na satu vjeronauka.

– K vragu!

Jonny se opet naslonio na zid. Ondje je sjedio.

– K vragu! – ponovio sam.

Jonny je sklopio oči. Sad su mu oba uha stajala ravno.

– Imala je bluzu kratkih rukava – kazao je Jonny. – I kad se nagnula preko klupe mogao sam vidjeti pazuhu.

Govorio je veoma sporo.

– Rekao si da si vidio sise – kazao sam.

Jonny se počeo znojiti. Imao je neku čudnu boju lica, otpri-like kao muholovka, ili žvakaća guma koja je pronađena ispod klupe nakon ljetnih praznika, iznova sažvakana i ispljunuta dan uoči Badnjaka.

– Vidio sam joj jednu sisu – reče Jonny. – Onu desnu. Ili lijevu.

– Nisi vidio obje, dakle.

– Pa to je valjda isto! – povikao je Jonny. – One su sigurno skroz iste. Ako si vidio jednu, vidio si i drugu, nije li tako?!

– Jest.

– Imala je dlake ispod pazuha. Vraški mnogo dlaka.

– Ali one se ne napiju – kazao sam.

Jonny se odjednom skroz rastužio.

– Ni mi – izustio je tiho. – Ni mi.

– Ne. Ovo loše ide.

– Ništa ne osjećam – kazao je Jonny.

– Ni ja. Uopće ništa.

Jonny je potegao gutljaj. Ja sam potegao gutljaj. Čekali smo. Ništa se nije dogodilo. To je bilo ono što se dogodilo. Ništa.

– Nešto mislim, koliko li je kapi u moru – zapita Jonny iznenađeno i polako se okrenu prema meni.

– Ne može biti malo – odgovorio sam.

Okrenuo sam se polako Jonnyju. Mora da smo otprilike tada zaspali. Nisam siguran tko je od nas prvi zaspao. Jonny je tvrdio da sam to bio ja, pa i mnogo godina poslije on je tvrdio da sam ja prvi zaspao. Ja sam dabome tvrdio da je to bio Jonny. Nikad nismo bili baš posve suglasni u tome. Ili smo možda zaspali istovremeno. U svakom slučaju vidio sam Jonnyjevu ozojenu glavu kako polako pada na mene, i ja sam polako padao prema njemu i nijedan od nas nije ništa posebno govorio, a onda je netko ugasio svjetlo. Ipak ja se sjećam da sam nešto sanjao. Sanjao sam kako sam htio pomaknuti more čajnom žlicom.

No za ovo što ću sad ispričati ne bih mogao posve jamčiti, dogodilo se naime dok sam spavao, s čelom na Jonnyjevom lijevom ramenu, i kako mogu pisati o nečemu u čemu sâm nisam sudjelovao, mislim, pisati istinu? U svakom slučaju mogu zamisliti da se odigralo otprilike ovako:

Moja mama je sjedila u kuhinji, slušala je radio, pušila Ascot i koristila praznu šalicu kao pepeljaru. I kad se napokon oglasio signal točnog vremena, ugasila je radio i udarila nogom starog koji je spavao na kauču u dnevnoj sobi s Aftenpostenovim osmrtnicama preko lica. Mogu zamisliti kako ga je veoma silovito bubnula.

– Christian nije došao kući – rekla je.

Stari po svoj prilici još nije bio posve budan, on to uostalom skoro nikad nije ni bio, nitko nije bio tako pospan kao moj stari. Jednom je zaspao dok je čekao tramvaj u ulici Frognerveien, spavao je stojeći i prespavao najmanje četiri tramvaja, mama kaže da ja sličim na njega.

Uštignula ga je za bedro ne bi li ubrzala stvari, i sigurno nije nemoguće da se stari naglo ustao nastojeći uhvatiti Aftenpostenove osmrtnice govoreći:

– Grosist Hansén je umro!

– Što?

– Grosist Hansén. Stoji u novinama. Bilo mu je svega šezdesetosam godina.

Mogu zamisliti kako je tog dana mama jednom zauvijek presavila Aftenposten, povukla starog bliže i kazala mu:

- Christian još nije došao kući!
- Christian?
- Tvoj sin, tvoj idiot!

Onda je moja mama nazvala Jonnyjevu mamu i razgovor između njih bio je otprilike ovakav:

- Je li Christian kod vas?
- Kod nas? Mislila sam da je Jonny kod vas?

Time je njihov razgovor bio završen. I sad dolazi skoro ono najgore. Mama je pokrenula potragu, najveću u tim krajevima, veću i od one kada je raznosač novina nestao jedne subote godinu ranije da bi ga našli u liftu između drugog i trećeg kata u trgovačkom centru u ponedjeljak ujutro. Bilo je to neposredno prije nego je mama u akciju uvukla Vojsku spasa i vidovite Ciganke s tržnice na Ankertorgetu. U svakom slučaju, moji roditelji i Jonnyjevi roditelji, s majkama na čelu, počeli su obilaziti grad. Bilo je to u svibnju, tako da su imali sreće s vremenom. Jonny i ja smo to propustili, a kažu da odavno u gradu nije bilo tako lijepe večeri, navodno je posebno lijepo bilo svjetlo povrh fjorda, ponekad zna tako biti, kad su odnosi pravi, ako si čovjek može zamisliti plavu boju vode, brodove boje krvave naranče i sjene od zlata, tako nekako.

Obišli su mjesta gdje smo mogli biti, jasno da smo mogli, na mnogim mjestima smo mogli biti, trebalo bi par dana da ih se sve obide. I upravo je to ono što je jako strašno, to što ne možeš biti odjednom na više mjesta. Jer kad si na jednom mjestu, onda bi vjerojatno htio da si na posve drugom, a kad napokon stigneš onamo, vratio bi se bogami onamo gdje si bio, ili bi na neko drugo mjesto, i tako se to samo nastavlja, beznađni slučaj. Uvijek je nešto drugo, uvijek drugo mjesto, na kraju krajeva to je skoro za ne izdržati. A Jonny i ja te večeri ni za jednim mjestom nismo čeznuli, tu gdje smo sjedili i spavali jedan pokraj drugog,

mi smo bili s druge strane čežnje i boli, kako se to kaže, mi smo bili na drugoj strani. Sanjao sam samo taj čudni san o pomicanju mora čajnom žlicom, što je Jonny sanjao nemam pojma, ali sviđa mi se pomisao da je sanjao isto i pokušavao mi pomoći, oko pomicanja mora, pa to bi zapravo bilo baš fino.

Ali recimo da su se prvo zaputili do parka Frognerparken, do Hundejordeta, psećeg sastajališta. Tamo nismo bili. Tamo je bilo samo osam pudlica i isto toliko umirovljenika, a u grmlju je sigurno sjedio poneki egzibicionist koji je spremno čekao na svoj čas. Nismo bili ni na groblju Vestre gravlund, mada smo mogli biti. Bila je to uostalom Jonnyjeva ideja; kad nam je dosadilo zapisivati automobilske brojeve, on je predložio da umjesto toga zapisujemo natpise s nadgrobnih ploča. Tako smo otišli gore do groblja Vestre, počeli smo od ulaznih vrata i ispisali najmanje tri bilježnice tog prvog tjedna, godine, imena a i mali pozdrav: Naš nenadoknadivi, počivao u miru, živimo od uspomena, takve stvari. Mama je rekla kako sam nasljedno opterećen, ali to je bila Jonnyjeva ideja, ne moja. Jonny je naumio dohvatiti se groblja Našeg Spasitelja nakon ferija, ali od tog nikad nije bilo ništa. Jonny je te jeseni našao djevojku tako da nije imao vremena lunjati po grobljima s olovkom za uhom, a nije bilo baš pristojno baviti se time sâm. Uostalom Jonnyjeva djevojka bila je Ane, i u to ga vrijeme i nisam mnogo vidao. A kad su njih dvoje prekinuli, ipak ništa nije bilo kao prije, nešto se s nama dogodilo.

No to je druga priča. Jer sad su se naši roditelji u gomili zaputili dolje do Skarpsnoa, mogu zamisliti kako je to bilo. Srećom, nismo ležali u komadićima po željezničkim tračnicama, mama je naime uvijek zamišljala ono najgore. Da smo pali u kanalizaciju, da su nas kidnapirali ljudi u širokim automobilima koji su polako vozili ulicama s desnom rukom u krilu i mliječnom čokoladom spremnom kao mamac. Ili da smo nestali u Viki pod ostacima srušene zgrade, da smo skočili s desetice zaboravivši da još nije bilo vode u bazenu. Otprilike tako moz-

gala je mama, a stari kao da i nije imao dovoljno mašte, jedino čega se mogao sjetiti bilo je da smo se igrali skrivača i da nas još nitko nije našao, mislio sam zapravo kako je to stari posve olajstao zamislio, ali mama je samo rezignirano zastenjala i odvela ih dolje do mola Freda Olsena i tu su se raspitali kod ribara na ugore, oni nisu vidjeli ni traga od nekoga tko bi bio nalik na Jonnyja i mene, a nitko ne može pogriješiti kad se radi o Jonnyju i meni, samo toliko da kažem. Povirili su u Studenten, možda smo tamo stajali s mliječnim napitkom s malinom i banana splitom što smo kupili novcem kojeg smo upecali povrazom i žvakaćom gumom u odvodnom kanalu u ulici Drammensveien, moglo je tako biti, jednom smo izvukli dvije krune i sedam era plus Playbojev kalendar kojeg smo prodali za petaka tubi iz školskog orkestra. Ali ni tamo nismo bili, i zapravo ne znam je li se sve to i dogodilo, jer o tom nitko poslije nije govorio, iz nekog razloga koji ne razumijem. Našli smo vas, bilo je jedino što je mama rekla. I to je bila glavna stvar. No u svakom slučaju ovo je bila istina: Moji roditelji skupa s Jonnyjevim roditeljima zaputili su se kući, i kad su stali ispred ulaza u ulici Munkedamsveien, stari je ugledao bicikl DBS sa zelenim lancem privezanih žbica na zadnjem kotaču, stajao je parkiran uza zid.

– Pa ovo je Christijanov bicikl – samo je prozborio.

Bili su oni dovoljno tupi, naši roditelji, nisu oni samo pokraj vode bunar kopali, obično su i vjedro zaboravljali. Tad su se stvari stale brzo odvijati. Probudio me je stari koji me je povukao gore u visinu očiju i pokraj sebe sam spazio Jonnyjevog starog koji je podigao Jonnyja i u pozadini su stajale majke s po jednim okom na nama i drugim velikim okom na balonu vina. Nešto nije bilo u redu s mojom glavom, težina mi je nekako skliznula u lijevu sljepoočicu, i nisam je uspijevao držati na mjestu.

– A tu ste vi! – povikao je Jonnyjev stari i temeljito ga prodrmao.

– Da, tko bi to rekao! – kazao je moj stari i prodrmao me još temeljitije.

I nitko više ništa nije rekao, u svakom slučaju ne Jonny i ja, mi ništa nismo rekli. Jonnyja su odnijeli vatrogasnim zahvatom na drugi kat, mene su za ruku vodili kući uz zidove zgrada, svukli, stavili u kadu, dobro natrljali sapunom za pranje rublja, balzamirali i pohranili u krevet. Bila je to sramota, kažem to bez dlake na jeziku, sramota. A nedjelju pamtim samo kao jednu jedinu dugu propovijed, i ja sam opet zaspao prije nego li je svećenik rekao daj nam danas kruh naš svagdanji.

A u ponedjeljak ujutro stvari su počele pomalo sličiti na sebe. Mama je spremila užinu, stari je čitao osmrtnice u Aftenpostenu. Ali dvaput me je pogledao preko novina, kao da sam bio netko koga su dan prije našli u kartonskoj kutiji na otiraču ispred vrata, a i nije bilo daleko od tog.

Tako sam tu sjedio, i polako miješao čaj u šalici, i na um mi je pao onaj san iz Jonnyjeva podruma, i ne znam posve zašto, no sve je iznenada izgledalo tako besmisleno i jedva vrijedno spomena, gotovo mi se nije dalo podignuti krišku kruha, i život koji je bio preda mnom, život i vrijeme, o čemu su svi tako lijepo govorili, djelovali su nepremostivim, bilo mi je teško disati, sve me je gušilo. Ispustio sam smiješnu čajnu žlicu, ali uto sam čuo kako stari miješa po svojoj šalici, čitajući osmrtnice, i mamu kako polako miješa po svojoj šalici, taj strašni zvuk kad je sjajna žlica pogodila skoro providni porculan, ne mogu preboljeti, bilo mi je trinaest godina i vidio sam mrak.

Istrčao sam napolje, sa školskom torbom na leđima i dušom na tanku koncu. Jonny je čekao pokraj tramvajskih tračnica.

Pogledao me je.

Ja sam pogledao Jonnyja.

Nismo dobro izgledali.

– Jednom mora biti prvi put – izjavio sam.

– A jednom zadnji – dodao je Jonny.

Dugo smo upravo o tome razmišljali, dok smo išli putem kojim smo, znali smo to, morali ići.

VRIJEME

Stanovala je kat ispod nas i svi su je zvali Labudica. Nekad je bila zaručena za domara, ali on se otisnuo na more, iskrcao u Montevideu, popeo u neki bar na Plaza Independencia i nikad se nije vratio. Sada je živjela sama i divlja loza prekrila je njezin prozor i zaklanjala svjetlo od svibnja do rujna. Još uvijek je nosila prsten koji joj je on dao.

Labudica je bila jedina u ulici koja je na konopcu sušila svoje grudnjake.

Zapravo ona se zvala Sara Smith Olsen. U svakom slučaju to je ime stajalo na poštanskom sandučiću u kojem nikad nije bilo pismo. Mogu se sjetiti zvuka ključa kad bi ga ona otvarala, oštar i brz, kao da je svaki put bila jednako sigurna da joj je on pisao. I poslije sjećam se sporih koraka uz stube, odjek kojeg još mogu čuti, kad oprezno se naslonim na krhku ogradu djetinjstva, slabi drhtaj, potres kroz moj život.

Znali bismo se prišuljati tamo, do konopaca za sušenje rublja, i pomirisati njezine grudnjake, prstima pomilovati košarice, opipati kopču i predstaviti si izvjesne stvari. Svake večeri vježbali bismo se na Labudičinim grudnjacima. Jednom je Johnny jedan od njih ukrao. Poslije ga nismo vidjeli tri dana. A kada se pojavio imao je razdjeljak na drugoj strani glave.

– Zanimljivo – rekao je Johnny.

Bilo je to sve što je kazao.

Kad bi bilo odveć hladno da bismo bili vani i kad svi bi rublje sušili u potkrovlju, ušuljali bismo se onamo gore i poslije odozgo skliznuli ogradom, sve dolje do poštanskih sandučića, a da ne bismo skoro ni dodirnuli stube. Pokazivali bismo žareće tragove na unutarnjoj strani bedara, koji bi se nakon nekoliko tjedana pretvorili u duge, kvrgave kraste. S jezom bismo dodirivali jedni druge.

A onda bi opet došlo proljeće. No Labudica je na neki način bila bez dobi, ne kao naši roditelji, koji su bili stari i zauvijek beznadni. Labudica je živjela u vlastitom vremenu. Neki su mislili da je posve sigurno imala preko trideset, dok je većina bila uvjerena da nije mogla imati više od dvadeset pet. Naše su majke međutim samo frktale i govorile kako ona ima najmanje četrdeset, jer je domaru s kojim se zaručila tada bilo trideset i osam a otad je već mnogo godina prošlo. Inače, nikad one o njoj nisu govorile, i svakako ne s njom. Ali vjerujem da su mnogo šaptale o svemu što mi nismo trebali znati.

Čuo bih je kad bih ležao. Slušala bi ploču, ili je možda radio bio uključen, pjesma na stranom jeziku, gitare i oštri ritam. Čuo bih njezine korake po podu. Sanjao bih kako pleše sama. Sklopio bih oči i gledao njezin usamljeni ples dok se svlačila, dio po dio, u zelenom, žuboravom mraku, sve do grudnjaka. Sanjao sam takve snove od kojih se ne može zaspati.

I uvečer bi nas san prevario.

– Zamisli zvati se Labudica – kazao je Johny.

– Tako je samo zovu – rekao sam. – Pravo joj je ime Sara Smith Olsen.

No Johny nije htio ni čuti.

– Labudica je lijepo ime – šapnuo je.

I svi su se momci okrenuli prema njezinom prozoru i mogli smo vidjeti je iza divlje loze, ali ne znam je li ona spazila nas. Stajala je tamo poput statue duboko u tamnoj šumi.

Ipak to nije bilo ono najčudnije.

Svaki dan, u deset sati, točno u deset, izlazila je, i vraćala se nakon jednog sata, isto tako precizno. I onda jednog ljeta nismo bili na ljetovanju i nismo imali što drugo raditi nego trenirati penale dolje na žutoj, rijetkoj travi gdje bi se zemlja podizala u obliku prašine svaki put kad bismo promašili. Nije nam se više dalo. Znali smo da nikad nećemo postati dovoljno dobri. Morali smo smisliti nešto drugo. Odlučili smo pratiti Labudicu.

Stajali smo spremni iza živice kad je ona izašla. Sunce je pogodilo njezino lice i ona se sagnula, kao da je gurala svjetlo u stranu, i krenula. Držali smo se na dovoljnom odstojanju. Ona nije ništa sumnjala. Ulice su bile puste, jer ljeta je bilo, usred praznika, i mi smo bili napušteni tu u tom gradu u kojemu smo trebali odrasti i u njem činiti svoja djela. Niti jedan jedini put nije se okrenula. Slijedili smo je, njene pokrete, njen najmanji pokret, tijesnu suknju na kukovima, blijede ruke, kopču koja se jedva nazirala kroz bluzu, stopala u plavim cipelama s visokom petom i kosu koja je pogađala ramena kao tamni val da bi opet odskočila. Kamo li je krenula?

– Labudico – šaptali smo. – Labudico.

Krenula je prema kolodvoru Vestbanen. Zaustavila se usred hale i osvrnula. Vlakovi su odlazili bez nje. Vlakovi su dolazili bez ikog koga bi ona poznavala. Na drugoj su se strani peroni pušili od ponovnih viđenja i oproštaja. Možda je netko od nas pomislio: Vozi li vlak skroz do Montevidea? I osjetio sam užas usamljenosti, kad sam je vidio takvu, samu u toj vrevi ljudi, kao ugriz za srce.

Onda je ona izvukla četku koju je brzo provukla kroz kosu, poravnala suknju, pogladila usne i ušla u fotokabinu pokraj toaleta. Navukla je mali zastor i mogli smo vidjeti samo njezina nemirna stopala u plavim, uskim cipelama i bijele članke. Ubrzo je sjedila posve mirno i dvaput je bljesnulo. Sjedila je još malo, izašla, počekala na fotografije koje su pale u otvor ispod ogleдалa, stavila ih ravno u torbu i krenula kući.

I mi smo krenuli, hladom u dnu pločnika.

Sutradan se to opet dogodilo. Slijedili smo je. Ona je bila naša tajna. Svakog jutra uslikala bi se u fotokabini na kolodvoru Vestbanen. Bilo je to sve. Ništa se drugo ne bi dogodilo. Na posljetku nam je dosadilo. Počela je škola. Stekli smo nove prijatelje. Udaljili smo se jedni od drugih, u život, i učili smo i kako je osjetiti usamljenost, svatko na svoj način, jer usam-

ljenost nikad nije ista. I kada bismo uvečer lunjali ulicama mogli smo vidjeti da je divlja loza bila nalik tamnu ognju preko prozora na kojem bi Labudica uvijek stajala.

Već smo je bili počeli zaboravljati i donje je rublje moglo mirno visiti na konopcu. A možda smo se ipak Labudice sjećali, kao naglog upozorenja na dane koje smo ostavili za sobom i duge večeri u zgradi, kad bismo napokon zavukli ruku pod džemper djevojke, preko grudi, ozada po ledima i vješto otkopčali kopču, i odmah ugledali razočaranost, ili bolnu začuđenost, u djevojčinom pogledu, dok se migoljila, odjednom protivna, sumnjičava, šapćući:

– Nije ti prvi put da ovo radiš.

Tad bismo se osmjehnuli i odgovorili posve pogrješno, jer nismo se mogli zaustaviti:

– Ne, nije.

Vrijeme je tako teklo: jedan od nas postao je vozač lokomotive, drugi je postao urar, jedan čak pisac a neki su se jednostavno izgubili. Dolazili smo na obljetnice, kad je bilo dvadeset godina od mature, ili trideset, bivalo nas je sve manje, sjeli bismo za stol, pomalo zbunjeni, i prije nego bi noć minula izmišljali bismo ponovno naše živote. Revidirali smo uspomene i zajedno ih odobravali, sigurni da se ipak nikad nećemo opet vidjeti.

Jedne jeseni prije nekoliko godina bio sam na dužem putovanju. Dosta mi je bilo ustajalih dana i mojih mrtvačkih rutina, kratko rečeno, dosadivao sam se. Slučajnosti su me odvele u Montevideo, ili je to možda ipak bio moj plan, možda je drhtava igla kompasa u donjoj ladici u mojoj dječjoj sobi pokazala u tom smjeru, kroz zemljopis uspomena. Bilo kako bilo, ukrcao sam se na trajekt u Buenos Airesu da bih se, preko La Plate, zelene vode, iskrcao u tom istrošenom gradu, u četvrti raspadanja. Zahrdali brodovi ležali su prevrnuti u luci. Zaudaralo je smeće. Psi su bili mršavi. Prozori palača porazbijani i golubovi su izlije-

tali i ulijetali. Sjeo sam u neki bar na Plaza Independencia. Bio je studeni. Bilo je ljeto. Pio sam teško crno vino, teško kao žega izvana, suho kao prašina, kao talog vrućine, ali ono mi je olakšalo srce, smirilo me je, i izvadio sam pero, ako ništa drugo da napišem razglednicu. Dugo sam smišljao kome bih je poslao. Još nisam dao glasa od sebe. Nitko mi nije pao na um. Je li to bila sloboda ili usamljenost? I polako ali sigurno moja se pažnja usmjerila prema vani, daleko od mene sama.

Ugledao sam njega, čistača obuće, pokraj moćnog kipa konjanika nasred trga. Ispraznio sam zadnju čašu i polako sam mu se primakao, ravno kroz sunce do sjene spomenika, gdje je on sjedio na niskoj klupici, sa svim svojim četkama, krpama, tubama i kutijama oko sebe. Sjeo sam na stolicu koja je bila znatno viša i time sam ga mogao gledati odozgo. Lubanja se blistala, kao da je i nju očistio, i u jednom je uhu imao prsten. Odmah se dao na posao oko mojih cipela. Prvo je u unutarnju stranu stavio mali karton da se čarape ne bi isprljale. Potom je omekšao kožu jakom četkom. I onaj kome se cipele čiste ništa ne govori. On pušta čovjeka da u miru čisti. A ni njemu nije bilo ni na kraj pameti ometati mene. Iznošene su cipele sad bile u doku i tu nije bilo nužno govoriti.

Sjedili smo tako, šuteći, nasred Plaze Independencie. On je čistio moje crne cipele. Zapalio sam cigaretu. I u času dok sam je ispuštao dolje u pepeljaru koja mu je tu stajala, ugledao sam tetovažu na njegovoj ruci. Iako se skoro ujednačila s tom na suncu prženom, smežuranom kožom, mogao sam nazrijeti što je ona predstavljala. Bio je to labud.

Prekinuo sam ipak šutnju.

– Labud – kazao sam tiho, no dovoljno glasno da bi on mogao čuti.

I odjednom su njegove ruke usporile iznad cipela. Podigao je pogled, lice je bilo tamno kao koža obuće, kao kora, i između dubokih brazdi na tom starom, mršavom licu vidio sam da su oči bile plave i mrtve.

– Labud je bio lijep brod – počeo je, polako, kao da je pomno tražio riječi na jeziku koji je zaboravio.

Potom je nastavio čistiti. Nismo više govorili. Dao sam mu novčanicu što bilo je odveć mnogo i sišao u luku, sa svojim sjajnim cipelama, i prašina je opet po njima padala, kao da je htjela sve tragove izbrisati.

Kad sam se vratio u hotel u Buenos Airesu, kasno uvečer, dok se grad budio u novi život, zatekle su me dvije poruke. Karte za Córdoba su se mogle podignuti dan poslije. Već sam bio nestrpljiv. Htio sam više u unutrašnjost. Možda nadem razglednicu koju bih tamo mogao napisati. Druga poruka je bila iz konzulata. Majka mi je umrla. Umrla je prije dva dana. Popeo sam se u svoju sobu i sjeo ispred televizora, nasumce uključio kanal i ostao sjediti gledajući nogometnu utakmicu. Probudio sam se plačući.

Prvim avionom krenuo sam kući. Ona je bila udovica već više godina i ja nisam stigao napisati joj razglednicu. Mislio sam, dok smo letjeli utrkujući se s vremenom, od jutra do sutra, kao da će se neko udubljenje u mom životu ispuniti, da je sad red na meni, sad sam ja istupio u redu i stojim prvi. U Norveškoj je bila zima i božićna su svjetla bila upaljena.

Nije ih mnogo došlo na pogreb. Većina koji su majku poznavali također su bili mrtvi. Ona je otišla u veliku sliku razreda. Poslije me je svećenik uzeo za ruku, ali njegov se pogled povukao u stranu, preko mog ramena, kao da je pozdravljao nekog iza mene. Ali tamo nije bilo nikog. Sigurno je mislio da sam bio loš sin. Kad sam izišao u jasnu hladnoću odjednom sam poželio na nekog baciti grudu snijega. Zahvatio sam šaku snijega, napravio grudnu i bacio je iz sve snage prema tramvaju koji je prolazio. Neki su začudeno pogledali u me. Neko je dijete pokazalo prstom i smijalo se. I na kraju vagona sjedila je Labudica i podigla ruku, kao pozdrav ili opomenu.

Bio sam kod kuće u majčinom stanu te večeri. Išao sam iz sobe u sobu i pokušao se prepoznati. Divlja loza se oborila.

Zaustavio sam se u spavaćoj sobi. Nisam se mogao sjetiti kad sam zadnji put bio u njoj. Jedna strana bračnog kreveta bila je nerasporemljena. Budilica se prevrnula. Očeve papuče su još stajale pokraj vrata. Otvorio sam neki ormar i vidio da je sebi bila kupila niz novih haljina koje nikad nije nosila. Visile su tamo s etiketom i cijenom na sebi. Uvela je i kablovsku televiziju i u jednoj ladici našao sam gomilu oglasa za uspostavu kontakta. To me je uzrujalo. Osjetio sam žalost pomiješanu s radosti. Sjeo sam na kauč s križaljkom koju ona nije do kraja riješila.

Uto sam začuo korake u stanu ispod i glazbu, onu istu glazbu, ali sam umislio da je svirana u bržem tempu. Izišao sam na stubište i stajao ondje i osluškivao. Stavio sam ruku na ogradu i osjetio njeno treperenje. Potom sam sišao do nje i pozvonio. Potrajalo je časa dok nije otvorila. Iza nje su sobe bile u mraku. Nagnula se k meni i osmjehnula.

– Slijediš li me još, dječčače – kazala je.

– Možda. Hvala ti što si došla na majčin pogreb.

Odmahnula je rukom.

– Da, da. Tako se događa. Smrt, mislim.

Pustila je vrata i ušla u stan. I ja za njom. Sjela je u naslonjač pokraj prozora u dnevnoj sobi. Sve su svjetiljke bile ugašene. Jedva sam je mogao vidjeti. Na gramofonu igla je strugala po krajnjim žljebovima. Pogledao sam napolje, prema živici, tamo gdje smo običavali stajati i špijunirati je iza divlje loze.

– Jesi li znala da smo te slijedili? – upitao sam.

Tiho se nasmijala.

– Pa ja sam bolje vidjela vas nego što ste vi vidjeli mene.

Okrenuo sam se k njoj.

– Za što su ti trebale sve one slike?

– Htjela sam ih samo gledati kad ostarim.

Prišao sam bliže.

– I gledaš li ih?

Osmjehnula se i pokazala na komodu.

– Pogledaj tamo. U gornjoj ladici.

Izvukao sam je, bila je puna fotografija, niz portreta, moralo ih je biti više stotina, da, na tisuću ih, njezino lice, kosa koja je padala na ramena, oprezni osmijeh, nekad su oči bile sklopljene, zaslijepljene blicem. Onda je iznenada upalila svjetiljku te sam i ja nekoliko sekunda morao zatvoriti oči. Stavila je ruku na moje rame.

– Ovdje – kazala je. – Ovdje je to.

Pokazala mi je jednu od slika, isječenu iz niza. Nisam mogao vidjeti nikakvu razliku, naprotiv, pomislio sam kako izgleda mlado, nikad nisam povjerovao da je bila tako mlada. I ozada je napisala: *21. rujan. 1969. 10.03. sati.*

– Tad sam ostarjela. Upravo tad.

Gurnula je ladicu natrag i opet ugasila svjetlo.

– Što se dogodilo tog jutra? – upitao sam.

– Ništa. Bio je to posve običan dan.